

**Министерство образования Республики Тыва
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Средняя общеобразовательная школа с. Кунгуртут
Тере-Хольского района**

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО

Ховалыг Ч.О.

Приказ №1 от «28» августа
2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Августов Л.М.

Приказ №1 от «28» августа
2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета "Родной язык"

для обучающихся 3 класса

Кунгуртут | 2023

Тайылбыр бижик.

3 - кү класстың тыва дыл программаны Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле күрүне стандарттарынга дүүштүр Александра Касхоевна Ойдан-оол, Эртине Деспижековна Ондар, Наталья Чоодуевна Дамбаны-биле тургускан. Ук программа Тыва Республиканың өөредилге, эртем болгаш аныяктар политиказының яамызының Өөредилге-методиктиг чөвүлелинин чөпшээрели-биле 2008 чылда чырыкче парлаттынып үндүртүнген.

Өөредиглиг план Э.Д.Ондарның «Методиктиг сүмелеринин» (Дөрт чылдыг эге школаның 3-кү класзының «Тыва дыл» ному-биле ажылдаар башкыларга дузаламчы. Кызыл – 1988ч) дузазы-биле ажыглаттынмышаан, уругларның шиңгээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чаңчылдарын тыва дыл программаның негелделеринге дүүштүр эге класс башкы-ларынга А.А.Алдын-оолдуң «Диктантаылар болгаш эдертиглер чыындызы»-биле хынаарын сүмелеп турар. Тыва Республиканың ниити өөредилгезинин национал девискээр кезээ 3-кү класс өөреникчилеринин ниити сайзыралынче, оларның билиинин практиктиг болурунче угланмышаан, программаны тургузарда эртемниинин, дараалашкааның, көргүзүглүүнүн болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларның назы-харын барымдаалап тургаш тургускан.

3-кү класска Шулуу Чыргал-оолович Саттың «Тыва дыл» номун Тыва Республиканың өөредилге болгаш эртем яамызы сүмелеп, 2005 чылда парладып үндүрген.

Ниитизи-биле программа ёзугаар 3-кү класска тыва дыл неделяда 2 шак, чылда 68 шак кылдыр бердинген.

Программада негелделер дараазында бөлүктөрдөн тургустунган:

- 1-ги болгаш 2-ги класстарга өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары (___ шак);
- Үннер болгаш үжүктөр (___ шак);
- Сөстөр (___ шак);
- Чугаа кезектери (___ шак);
- Домак болгаш харылзаалыг чугаа (___ шак);
- Чыл дургузунда өөрөнгенин катаптаары (___ шак).

1-4 класстарга төрөөн дыл үстүкү класстарга өөренир тыва дыл болгаш литература эртемнеринин белеткел чадазы болбушаан, колдуунда-ла практиктиг сорулгаларны чедип алырынче угланган.

№	Кичээлдин темазы	Шаг ы	Номну н арны	Кичээлдин сорулгазы	Өөреникчинин билиинин деңнелинге негелделер	Хүн Ү
I-гиулдун – 36 шак.						
1-ги болгаш 2-ги класска өөрөнгөн чүүлдерни катаптаары – 9 шак.						
1-3	Домак. Домактын чугула кежигүннери. Үннер болгаш үжүтер.		3-10	Домак дугайында билиг болгаш ооң хевирлерин; аас чугаадан домакты ылгаары, бижикке шын илередирин катаптаар.	Билири: домак дугайында болгаш ооң хевирлерин; аас чугаадан домак-ты ылгаары, бижикке шын илередири. Кылып билири: айтырыглар да ки-рип турар сөстөрни ажыглап тургаш, домактарны шын тургузуп билири, сөстөрни слогтарга чарары; домактар-ны шын бижииринин дүрүмнери.	
4	Кым? Чүү? деп айтырыглар-га харыылаттынар сөстөр.		10-12	Чүвөлөрни болгаш оларның аттарын илередир сөстөр-билетаныштырары, Кым? Чүү? деп айтырыгларны чүвөлөр аттары илередир сөстөргө шын салып билирин катаптаар.	Билири: долгандыр турар чүүлдерни адап билири. Билип алыры: Кым? Чүү? деп айтырыгларның утказын билиндирери.	
5	Канчап тур? деп айтырыгга харыылаттынар сөстөр.		12-13	Чүвөлөрнин кылдыныгларын көргүзөр сөс-тер канчап тур? чүнү кылып тур? чүнү кыл-ганыл? чүнү кылырыл? деп айтырыгларга харыылаттынарын	Билири: сюжеттиг чурукка чугаа тургузуп билири. Кылып билири: чүвөлөрнин кылдыныын көргүзөр сөстөрнин утказын	

				катаптаар.	билиндирери.	
6	Хуу аттарга улуг үжүктөр.		13-14	Кижилерниң адын, фамилиязын база азырал амытаннарның шола аттарын улуг үжүк-биле бижиир дээрзин билиндирер, хуу болгаш ниити аттарны практика кырынга катаптаары.	Билири: бодунун болгаш чоок кижилериниң дугайында чугаа тургузуп билири. Кылып билири: чаа өөрөнгөн дүрүмүн практика кырынга ажыглап өөредир.	
7	Кандыг? деп айтырыгга харылаттынар сөстөр.		14-16	Чүвөлөрниң шынарын болгаш демдээн көргүзөр сөстөр кандыг? деп айтырыгга харыылаар деп катаптаар, оларның уjur-утказын билиндирери.	Билири: чугааның утказын дамчы-дып билири, боттарының хайгаарал-дарындан чүвөлөрниң ылгавыр дем-дектерин чугаалап билири. Билип алыры: чүвөлөрниң шынарын, дем-дээн, хемчээлин, хевирин көргүзөр сөстөрни ылгап билири.	
8	Хыналда диктант.			1-ги болгаш 2-ги класска алган билиглерин хынаары.	Билири: өөрөнгөн дүрүмнерин практика кырынга ажыглап билири.	
9	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.			Өөрөнгөн дүрүмнерин практика кырынга ажыглап билири.	Кылып билири: бодунуң ажылын хынааш, үнелеп билири.	
Үннер болгаш үжүктөр – 15 шак.						
1,2	Үннер болгаш үжүктөр.		17-19	Ажык үннерниң үжүктөрүн сактып алыры, оларны шын адап, ажык эвес үжүктөрдөн тода ылгап өөредир, үн анализин кылдыртыр; сөстөрниң шын адалгазын хайгаараарын сайзырадыр; кечээ чорукка өөредир.	Билири: ажык болгаш ажык эвес үннерни билири, сөстөрниң утказын ылгаарынга үннерниң ролю. Кылып билири: үн-үжүк анализин күүседип билири, үннерни болгаш үжүктөрни ылгап билири.	
3	Ажык үннер.		19-20	Ажык үннерниң онзагай демдектерин барымдаалап тургаш, ылгап билиринге билиин ханыладыр, слог тургузарынга ажык үжүктүн ролюн көргүзөр тода харыы бээрин, кичээнгеин сайзырадыр.		
4,5	Кыска болгаш узун ажык үннер.		20-24	Узун болгаш кыска ажык үннерни ылгап билири, бижикке оларны шын	Билири: ажык үннерни адалгазының аайы-биле ылгап	

				илередири, узадыр адаар ажык үн сөске чаңгыс узун слог болур дээрзин практиктиг таныжылга; чугаазын сайзырадыры.	билири. Кылып билири: кыска болгаш узун ажык үннерни сөстөргө шын бижири.	
6	Өк-биле адаар ажык үннер.		24-26	Кадыг демдек кирген өк-биле адаар ажык үннерлиг сөстөрни кыска болгаш узун ажык үннерден ылгаары, шын номчуп өөредир, АЪТ,КАЪТ,ЭЪТ,ОЪТ деп сөстөрни айтырыглар дузазы-биле өскертип тургаш, шын бижилгезин быжыглаар.сагынгыры н, кичээнгейин, чугаазын сайзырадыр.	Билири: ажык үннерни адалгазының аайы-биле ылгап билири, бижикке шын демдеглээри. Кылып билири: ажык үннерниң үжүктөриниң соонга кадыг демдек кирип турар 9 сөстү шиңгээдири.	
7	Кадыг (ъ) болгаш чымчак (ь) демдектерлиг сөстөр.		26-27	Кадыг демдек (ъ) орус дылдан үлегерлеп алган сөстөргө бижиир база чымчак демдек (ь) тускай үн илеретпес, ажык эвес үннерни чымчак кылдыр адаттынарын илередир деп билиндирери, сөскуравырын байыдар.	Билири: үн-үжүк анализин күүседип билири,ажык эвес үннерни шын адап, деңнээри. Кылып билири: орус дылдан үлегерлеп алган кадыг, чым-чак демдектер (ъ, ь) хереглээр сөстөр-ни шын адап,номчуп, бижип билири.	
8,9	Е, ё, ю, я депүжүктөрлиг сөстөр.		27-29	Е, ё, ю, ядеп үжүктөр кирген сөстөрни шын номчуп, адап, бижип өөрениринге чаңчыктылары, ийи үн илередир дээрзинге практиктиг таныжылга.	Билири: сөстөрдөн домактар тургу-зуп билири, адаан сөстөр аразындан чаа үннү ылгап үндүрери. Билип алыры: е, ё, ю, ядеп үжүктөр ийи үн илередир.	
10,1 1	Ажык эвес үннер.		30-33	Ажык эвес үннүң үжүктөрин ажык үннүң үжүктөринден ылгап билири, ажык эвес үннер күштүг, кошкак болгаш эң кошкак болурун билиндирер; кичээнгейин сайзырадыр.	Билири: ажык болгаш ажык эвес үннерни билири, сөстөрниң утказын ылгаарынга үннерниң ролю. Кылып билири: үн-үжүк анализин күүседип билири, үннерни болгаш үжүктөрни ылгап билири.	
12,1 3	Эгезинде <i>п</i> болгаш <i>т</i> бижиир сөстөр.		34-37	Эгезинде күштүг частыышкынныг <i>п, т</i> деп үжүктөр сөс	Билири: сөс эгезинге <i>п, т</i> деп үннерни шын	

				эгезинге киргенде, шын адап өөредир, үннерниң адаар аянын өөреникчи-лерге билиндирер. Чаңчыл ёзугаар эгезинге т деп үжүк бижиир сөстөр болгаш олардан укталган сөстөр-биле таныштыралы.	номчуп, адап билири. Кылып билири: сөстөрниң адалга-зын болгаш бижилгезин деңнеп билири.	
14	Хыналда диктант.			Өөрөнгөн дүрүмнерин шиңгээдиң алганын хынаары.	Билири: өөрөнгөн дүрүмнерин практика кырынга ажыглап билири.	
15	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.			Өөрөнгөн дүрүмнерин практика кырынга ажыглап билири.	Кылып билири: бодунуң ажылын хынааш, үнелеп билири.	
Сөстөр – 13 шак.						
1,2	Сөстүң тургузуу (составы).		38-41	Сөстөр уткалыг болур, оларны домактар чогаадырынга ажыглаар деп билиндирер. Сөстүң уткалыг кезектери-биле таныштыралы.	Билири: сөстөрдөн домактар тургу-зуп билири. Кылып билири: сөстөр-ниң уткалыг кезектерин шын тып өө- ренири.	
3,4	Чаңгыс дазылдыг сөстөр.		42-44	Төрөл сөстөр дугайында алган билиглерин быжыглаары, оларны айтырыглар дузазы-биле тургузуп билирин быжыглаары. Төрөл сөстөрни домак иштинден тып, оларның ниити кезээн аңгылап өөредир.	Билири: самбырада бижээн домак-тарны шын, аянынг номчууру, сөстөр-ниң дөмөйлөшкөк кезээн эскерери. Кылып билири: чаңгыс дазылдыгсөстөрниң утказын билип алыры, оларның ниити кезээн тып өөренири.	
5,6	Сөс иштинге катаптаан ажык эвес үннерни шын бижири.		44-45	Сөстүң сөөлгү үнү биле кожумактың баштайгы үнү дөмөй болза, ол кожа ийи үннү ийи үжүк-биле бижиир деп өөредир.	Билири: ыыткыр болгаш дүлөй ажык эвес үннерни ылгап билири. Кылып билири: сөс иштинге катаптаан ажык эвес үннерниңүжүктерин шын бижири.	
7	Тып, тик, төк, тырт, теп, тут деп сөстөрни кожумактар немежирге шын бижири.		45-46	Тып, тик, төк, тырт, теп, тут деп сөстөргө кожумактар немежирге-даа, баштайгы үннерин т-биле эгелеп бижиир деп билиндирер.	Билири: сөстөрдөн домактар тургу-зуп билири. Кылып билири: чаң-чылчаан т деп үжүк-биле бижиир сөстөргө даянып олардан укталган сөстөрни	

					тургузуп билири.	
8,9	-дыр, (-дир, -дур, -дүр, -тир, -тур, -түр) деп артынчы сөстү бижири.		46-50	-дыр, (-дир, -дур, -дүр, -тир, -тур, -түр) деп артынчыларны мурнунда турар сөзүңгө дефис демдек-биле тудуштуруп бижиirin билиндирери, оларны чугаага ажыглаарын таныштыары.	Билири: кол сөс болгаш сөглекчини тып билири. Кылып билири: артынчы сөстөрни шын бижиip өөренири.	
10,1 1	Дефистеп бижиip нарын сөстөр. Катаптаашкын.		50-54	Ийи дазылдыг нарын сөстөрни дефистеп бижиip деп билиндирер.	Билири: сөстөрдөн домактар тургу-зуп билири. Кылып билири: дефис-теп бижиip нарын сөстөрни шин бижиip өөренири.	
12	Хыналда диктант.			Өөрөнгөн билиглерин шингээдип алганын хынаары.	Билири: өөрөнгөн дүрүмнерин практика кырынга ажыглап билири.	
13	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.			Хыналда диктантыда кылган частырыгларын сайгарып, билиглерин быжыглаары.	Кылып билири: бодунуң ажылын хынааш, үнелеп билири.	
II-гиулдун – 28 шак.						
Чугаа кезектери – 50 шак.						
1	Ниити билиглер.		54-57	Домак сөстөрдөн тургустунар, сөстөр чүнү илередип чоруурун таныштыар.	Билири: долгандыр турар чүвөлөрни адап билири, домактар чогаадып билири. Билип алыры: сөстөр чүвөлөрни, оларның демдээн болгаш кылдыныын илередир.	
2-5	Чүве ады.		58-64	Чүвөлөрни болгаш оларның аттарын илере-дир сөстөр-биле таныштыары, <i>кым?чүү?</i> деп айтырыгларны чүвөлөр аттары илере-дир сөстөргө шын салып бижиirin өөредир.	Билири: долгандыр турар чүүлдерни адап билири. Билип алыры: Кым? Чүү? деп айтырыгларның утказыныңаайы-биле сөстөрни ылгап билири.	
6,7	Чүве аттарының саннарга өскерлири.		69-70	Чаңгыстың болгаш хөйнуң санында турар сөстөрниң онзагай байдалдары-биле практика кырынга таныжары.	Билири: долгандыр турар чүүлдерни адап билири. Билип алыры: хөйнуң болгаш чаңгыстың санында сөстөрни ылгап билири.	
8-12	Чүве аттарының падежтерге		68-77	Тыва дылда 7 падеж-биле таныжары, оларның	Билири: долгандыр турар чүүлдерни адап билири. Билип	

	өскерлири.			айтырыгларын тус-тузунда шингээдип ап сөстөрни падежтерге өскертип өөредири.	алыры: Кым? Чүү? деп айтырыгларның утказыныңаайы-биле сөстөрни ылгап билири.	
13-15	Хуу аттарны шын бижири.		78-84	Кижилерниң адын болгаш фамилиязын базагеографтыг аттарны улуг үжүк-биле бижи-ир дээрзин билиндирер, хуу болгаш ниити аттар-биле практика кырынга таныжары.	Билири: хуу аттарны шын ажыглап чугаа тургузуп билири. Кылып билири: чаа өөрөнгөн дүрүмүн практика кырынга ажыглап өөренири.	
16	Чүве адынга ниити катаптаашкын .			Өөрөнгөн чүүлдерин быжыглап катаптаар.		
17	Хыналда диктант. Катаптаашкын.			Өөрөнгөн билиглерин шингээдип алганын хынаары.	Билири: өөрөнгөн дүрүмнөрин практика кырынга ажыглап билири. Кылып билири: бодунуң ажылын хынааш, үнелеп билири.	
18-23	Демдек аттары.		85-98	Чүвөлөрниң ылгавыр демдектерин көргүзөр <i>кандыг? чүлүг?</i> деп айтырыгларга харыылаар сөстөр-биле таныштырары, оларның ужур-утказын билиндирери.	Билири: чугааның утказын дамчы-дып билири, боттарының хайгаарал-дарындан чүвөлөрниң ылгавыр дем-дектерин чугаалап билири. Билип алыры: чүвөлөрниң шынарын, дем-дээн, хемчээлин, хевирин көргүзөр сөстөрни ылгап билири.	
24	Чурук-биле ажыл. Чогаадыг «Күскү арыгда».		99	Уругларның аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадыры, өөрөнгөн дүрүмнөрин практика кырында ажыглап билирин хынаары. <i>Кандыг?</i> деп айтырыгга харыылаттынар чоок болгаш удурланышкак уткалыг сөс-тер-биле таныштырары, оларны өске сөстөрдөн ылгап билирин чедип алыры.	Билири: чогаадып алган домактары-ның аразында харылзаазын болгаш домактарда сөстөрниң аразында ха-рылзаазын шын тургузуп бижири. Кылып билири: өөрөнгөн дүрүмнөрин бижимел чугаазынга ажыглап билири.	

25,2 6	Сан аттары.		99-102	Чүвелерниң санын болгаш дугаарын көргү-зер <i>каш? чеже? каш дугаар?</i> деп айтырыг-ларга харыылаар сөстер-биле таныштыра-ры, оларның ужур-утказын билиндирери.	Билири: чугааның утказын дамчы-дып билири, оон сан аттарын тып билири. Билип алыры: чүвелерниң санын болгаш дугаарын көргүзөр сөстөрни ылгап билири.	
27	Хыналда диктант			Өөрөнгөн билиглерин шингээдип алганын хынаары.	Билири: өөрөнгөн дүрүмнерин практика кырынга ажыглап билири. Кы-лып билири: бодунуң ажылын хынааш, үнөлөп билири.	
28	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.					
III-кү үлдүң – 40 шак.						
1,2	Эдеринчилер.		103-104	Домакка сөстөрниң харылзаазын көргүзөр чамдык сөстөрни эдеринчилер дээр деп база оларның ужур-утказын билиндирери.	Билири: чугааның утказын дамчы-дып билири, оон эдеринчилерни тыпбилири.	
3-5	Кылыг сөстери.		105-110			
6	Чогаадыг «Чунгуда»		108			
7-11	Кылыг сөстөриниң үелерге өскерлири.		111-121			
12	Кылыг сөзүңге ниити катпатаашкын					
13,1 4	Хыналда диктант. Частырыглар-биле ажыл.					
15,1 6	Чугаа кезектеринге катаптаашкын.					
17	Грамматиктиг сайгарылгалар. Сөстүң үн-үжүк сайгарылгазы.					
18	Грамматиктиг сайгарылгалар. Сөстүң тургуузуң сайгарары.					
19	Грамматиктиг					

	сайгарылгалар. Чүве адын сайгарары.					
20	Грамматиктиг сайгарылгалар. Демдек адын сайгарары.					
21	Грамматиктиг сайгарылгалар. Сан адын сайгарары.					
22	Грамматиктиг сайгарылгалар. Кылыг сөзүн сайгарары.					
Домак – 25 шак.						
23-25	Домак дугайында ниити билиглер.		122-128			
26-28	Медээ, айтырыг, кыйгырыг домактары.		128-134			
29	Домактың кежигүннери.		134-135			
30-32	Домактың чугула кежигүннери.					
33-35	Ийиги чергениң кежигүннери.					
36,37	Домакта санай адаан сөстөрниң аразынга биче сек.					
38	Хыналда диктант.					
39,40	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.					
IV-кү улдуң – 32 шак.						
1	Катаптаашкын.					
2-6	Домакта сөстөрниң харылзаазы.					
7	Диктант					
8,9	Частырыглар-биле ажыл. Катаптаашкын.					

[illegible]